

Posudek diplomové práce

La formazione dei verbi nella Divina Commedia di Dante Alighieri,

kterou předložila **RENATA LANGOVÁ,**

FF UK, Ústav románských studií.

Renata Langová se svou volbou tématu vydala na nesnadnou cestu. Pokusila se ukázat na konkrétní a velmi specifické oblasti jazykový vklad, kterým k literární italštině (a tedy i k italštině standardní) přispěl Dante Alighieri. Jak je totiž známo, Dante bývá považován za „otce“ italského jazyka; na podporu této tradiční (a neustále zmiňované) charakteristiky jsou často uváděny (stále stejné) znaky. Mezi ně patří i zmínka o tzv. parasyntetických slovesech (typu *ingrandire*, *abbellire* atd.), kterých je v Božské komedii údajně velké množství a které v několika případech představují Dantovu jazykovou vynalézavost: *inurbarsi*, *inventrarsi*, *imparadisare* atd. Avšak i v recentních textech, zabývajících se italským Trecentem a zejména Dantovým jazykem (např. P. Manni, *Il Trecento toscano*, Bologna: il Mulino, 2003, s. 158-159), nacházíme jen stručné glosy, týkající se právě této konkrétní slovtvorné kategorie. Renata Langová se rozhodla opřít se o moderní klasifikaci parasyntetických sloves a provést důkladný výzkum dantovské parasyntézy. Je třeba říct, že jde o průkopnický pokus, který není bez zajímavosti.

Diplomantka svou práci rozdělila do čtyř hlavních kapitol, věnovaných Dantově biografii a jeho dílu, charakteristice jazykové situace přelomu 13. a 14. stol. (se zvláštním přihlédnutím k florentštině) a stručnému přehledu jazykových znaků Božské komedie. Hlavní kapitola nám přináší zmíněnou typologii a analýzu parasyntetických sloves, které v Božské komedii nacházíme. Práci uzavírá kromě obligátního resumé a bibliografie také příloha, v níž jsou výsledky shrnuty v přehledných tabulkách. Z těchto tabulek je pak dobře patrné, jaké slovtvorné vzory v derivaci sloves Dante využívá. Interpretace těchto výsledků je zároveň obohacena srovnáním se současnou italštinou.

Dříve než přejdu k připomínkám, pokusím se shrnout to, k čemu Renata Langová dospěla. Jsem totiž přesvědčen o tom, že v mnoha ohledech jde o originální zjištění, která by mohla otevřít cestu dalšímu výzkumu v této oblasti. Jak už jsem zmínil, diplomantka vyšla z moderního pojetí parasyntézy (opírala se přitom o nejnovější kompendium italské slovtvorby *La formazione delle parole in italiano*, a cura di M. Grossmann e F. Rainer, Tübingen: Niemeyer, 2004), které rozděluje tento typ sloves na dvě základní třídy: na slovesa ryze parasyntetická a na slovesa „a doppio stadio derivativo“. Třebaže se tato distinkce v konkrétní aplikaci na Dantův jazyk jeví jako problematická (k tomu se vrátím), dovoluje provést klasifikaci, která doposud v historických gramatikách chybí.

Renata Langová se v této klasifikaci drží - a dělá určitě dobře - především rozdílů v lexikální kategorii báze a rozdílů mezi jednotlivými prefixy (*ad-*, *in-* a *s-* na jedné straně, *di-*, *dis-* a *s-* na straně druhé). Zároveň si však všímá i slovesné třídy, do níž tato parasyntetická slovesa pak spadají. Nabízí nám tak přehled sloves denominálních, deadjektiválních a také těch typicky dantovských, v nichž figuruje jako báze zájmeno (*inlearsi*), číslovka (*incinquarsi*) nebo adverbium (*insemparsi*) (srov. s. 85-87). Analýzu těchto sloves doplňuje i souhrnná kalkulace jejich zastoupení v Dantově mistrovském díle; diplomantka však také uvádí, která z těchto sloves jsou dnes již archaická a která naopak zůstala součástí moderní italštiny. Jestliže v závěru (na s. 92) říká, že v Božské komedii našla „191 sloves a pouze 50 z nich, tj. 26 procent je označeno jako archaická“, máme před sebou výsledek, který jasně dokládá výše zmíněný Dantův jazykový vklad. To je myslím závěr, který patří k vrcholům této diplomové práce. Jeho platnost by zřejmě neohrozil ani nový a přesnější výpočet tohoto poměru.

V konkrétním formálním zpracování však práce Renaty Langové vykazuje některé zásadní nedostatky, přestože jako celek patří k těm spíše zdařilejším. Rád bych se teď zastavil

nejprve u několika pasáží, které jsou z obsahového hlediska diskutabilní nebo nepřesné. Poté přejdu k připomínkám týkajícím se některých formálních nedostatků.

- 1) Na s. 15 jsou zmíněni představitelé jakéhosi „středověkého mysticismu“ (misticismo medievale): sv. Bernard, sv. František, sv. Bonaventura a sv. Tomáš Akvinský. Každá z těchto středověkých postav nejenže patří k jiné generaci (snad jen Bonaventura a Akvinský jsou současníci), ale zároveň i k jinému proudu či projevu středověkého myšlení. Za středověkého mystika určitě Akvinského označit nemůžeme. Navíc, jak ukázal Alain de Libera - kterého mimo jiné Renata Langová cituje -, je označení „mysticismus“ obtížně vymežitelným pojmem (sám de Libera tak označuje spíše vlnu, která vychází z Eckhartova učení a šíří se především v 15. stol. - srov. A. de Libera, *Penser au Moyen Âge*, Paris: Seuil, 1991, s. 297 a dál) - tedy alespoň v tom smyslu, že by bylo možné mluvit o nějakém jednotném hnutí. Za „mystickou“ se považoval jen jistý typ teologie (*cit. d.*, s. 301).
- 2) Na s. 39 je zmíněn zákon Tobler-Mussafiův. V této formulaci je ale zmíněn nedostatečně. Chybí syntaktická podmínka pozice nepřízvučných zájmen.
- 3) Za diskutabilní bych považoval tvrzení, že sufix *-ista* je u Danta produktivní a že dokladem toho je formace *evangelista*. Myslím, že skutečná produktivita tohoto sufixu začíná až později. U Danta jde vesměs o výpůjčky, popř. o substantiva, která byla převzata ze středověké latiny (např. *artista*).
- 4) Na s. 52 najdeme termín „italiano scolastico“. Přestože tuším, co tím diplomantka míní, rád bych věděl, jak s tímto termínem přesně zachází.
- 5) Na s. 56 jsou uvedeny některé fonologické restriktce, aniž by byly restriktce jako takové nejprve obecně uvedeny a definovány.
- 6) Na s. 61 máme obecné schéma sufixace. Přesto je v tomto schématu uveden i „suffisso dell'infinito“ (a následuje pak příklad *amministratore*). Dostaneme tak formální zápis platný jen pro derivaci sloves.
- 7) Na s. 68 je odkaz na definici parasyntézy, kterou však na předchozích stránkách nenajdeme. Tento slovotvorný proces je definován takříkajíc na etapy (na s. 69 obecné schéma; teprve na s. 72 je pak vysvětlena povaha „sufixu“, který do tohoto procesu vstupuje).
- 8) Na s. 71 je odstavec, který se týká parasyntetických sloves; je doplněn informací, že pro analýzu těchto sloves musíme vzít v úvahu období, v jakém byla Božská komedie napsána. Tomu nerozumím. Tyto údaje už přece diplomantka uvedla v první kapitole.
- 9) Na s. 81 chybí vysvětlivka symbolu °, který - ač běžně užívaný v současných teoriích slovotvorby - je nezasvěcenému čtenáři cizí.
- 10) Na s. 84 si nejsem jistý interpretací sloves *diradare* a *dimagrarsi*. Jejich parafráze nenasvědčuje tomu, že by šlo o slovesa „a doppio stadio derivativo“. Je-li to tak, je předpoklad forem °*radare* a °*magrarsi* neopodstatněný. Možná že zde máme případ toho, kdy je - jak už jsem zmínil v úvodu - distinkce na slovesa *parasyntetická/a doppio stadio derivativo* dost problematická. Rád bych věděl, zda diplomantka tyto potíže nějak registruje.
- 11) Na s. 85 Renata Langová nejdříve říká, že žádné sloveso „con il prefisso *s-* con valore egressivo“ v Božské komedii není. Přesto hned následuje podkapitola s jedním příkladem: *sgagliardare*. Jak to tedy je?

Renata Langová napsala práci, která vzbuzuje řadu podstatných otázek. A to je dobře. Pokud jde však o některé formální nedostatky, musím s jistým zklamáním konstatovat, že úroveň celé práce značně snižují, ne-li přímo ohrožují.

Začnu těmi, které se týkají italštiny, již je celá práce psána. Mám totiž pocit, že Renata Langová trochu podcenila korektury, a tak v její italštině (kromě velkého množství překlepů) najdeme i některé evidentní chyby, které bych zde nerad všechny zmiňoval. Tak např. na s. 8 chybí předložka *di* (*con la vittoria ... Carlo ...*), na s. 14 je konjunktiv místo indikativu (... *le condizioni politiche peggiorassero*), na s. 16 čteme *uno carattere*, na s. 22 a 83 nacházíme chybný slovosled *si così iscrive* a *si oggi usa*, na s. 99 u vysvětlivky tabulky č. 6 máme „*Dante usa tutti e due forme*“. Zároveň jsou diskutabilní i některé její lexikální volby (např. *aggiunzione* místo *aggiunta* na s. 75 či *Dante si appresta del prefisso* zřejmě místo *Dante si serve del prefisso* na s. 90).

Musím také upozornit na některé nedostatky týkající se bibliografie. Někdy totiž diplomantka odkazuje na literaturu či na jména, která v bibliografii nenajdeme. Na s. 66 jsou zmíněna různá pojetí parasyntézy spolu se jmény „Corbin“ a „Scalise“. Asi by měla tato jména a příslušná díla v bibliografii figurovat. Na s. 68 v poznámce 79 je odkaz „Crocco Galeas/Iacobini 1993“. V soupisu použité literatury ovšem není. Na s. 86 v poznámce 93 je naopak uveden kompletní bibliografický údaj, který v bibliografii není (na rozdíl od podobné citace zmíněného de Libery na s. 22, pozn. 30.).

S bibliografií souvisí ještě jedna nedůslednost: uvádí-li diplomantka některé slovníkové atestace, které některá už Dantova slovesa kladou do pozdější doby, bylo by třeba uvést zdroj této datace. Etymologických slovníků jen přece jen mnoho; to, že se v datacích rozcházejí, je známý fakt.

Přes tyto kritické připomínky považuji tuto práci za obhajitelnou a k obhajobě ji doporučuji. Vzhledem k výše zmíněným nedostatkům ji však prozatím navrhuji hodnotit jako dobrou; věřím ale, že Renata Langová bude schopna se k vzneseným námitkám přesvědčivě vyjádřit.

V Praze dne 19. 9. 2006

Mgr. Pavel Štichauer, Ph.D.
vedoucí diplomové práce

